

LAHJA, JOKA EI UNOHDU

Lahjasolun avulla lapsen saaneet vanhemmat jäävät yksin isojen pohdintojensa kanssa, sanoo psykologi Maiju Tokola.

Matilda Katajamäki * Kuva Suvi Laine

» **SUOMESSA ELÄÄ** tuhansia lapsia, jotka ovat saaneet alkunsa lahjoitetun sukusolun avulla. Hedelmöityshoidossa on käytetty lahjoitettua munasolua tai siittiötä, tai koko alkio voi olla lahjoitettu, jolloin puhutaan alkioadopiosta. Useimmiten luovuttaja on tuntematon, mutta joskus tuttu, esimerkiksi tulevan äidin sisko.

Lahjasolun käyttö on vanhemmille iso asia, ja siihen liittyy monia vaikeita kysymyksiä. Virallinen tukiprosessi on nykyisin melko mitätön, ja vanhemmat ovat usein yksin pohdintojensa kanssa. Työskentelen psykologina lapsettomuusasioiden parissa, ja vastaanotolleni hakeutuu monia pariskuntia, joita lahjasoluasiala on alkanut mietittyä uudelleen lapsen syntymän jälkeen. Eniten as-

karruttaa se, kuinka lapselle pitäisi kertoa hänen alkuperästään.

Lapsettomuusongelma alkaa olla jo melko yleisesti ainakin oman ikäluokkamme tiedossa, eikä lapsettomilta pareilta enää udella, milloin jälkikasvu tulee. Lahjasukusolun mahdollisuus ei tule ihmisille edes mieleen, koska ulkoapäin katsottuna lapsi tulee perheeseen 'normaalilla' tavalla: nainen on raskaana ja synnyttää. Kulttuurissamme elää voimakkaana lapsen ja vanhemman ulkonäön vertailu. Jo synnytyssairaalassa alkavat arviot siitä, kenen näköinen lapsi on. Lahjasoluilla syntyneen lapsen vanhemmille nämä kommentit voivat olla ristiriitainen asia ja tuoda yhä uudestaan mieleen sen, kuinka lapsi on saanut alkunsa.

Vain toisen perintötekijät

Vuonna 2007 astui voimaan uusi hedelmöityshoitoja säätelevä laki, jonka mukaan sukusolujen luovuttajat rekisteröidään, ja syntyneellä lapsella on oikeus 18 vuotta täytettyään saada tietoonsa luovuttajan henkilöllisyys. Laki ei kuitenkaan velvoita vanhempia kertomaan lapselle, että tämä on syntynyt lahjasolusta, eikä kukaan tiedä, moniko vanhempi asian kertoo.

Lapsettomuusklinikan on lain mukaan annettava hoitoa saavalle tietoa lapsen biologisen alkuperän mahdollisista vaikutuksista perheenjäsenen keskinäisiin suhteisiin ja nuvoja siitä, miten mahdollisia ongelmia voidaan ehkäistä tai lievittää. Asiantuntijan kanssa järjestetyssä tapaamisessa

Lahjoitetun munasolun käyttö on usein naiselle helpompi hyväksyä kuin lahjoitetun siittiön käyttö miehelle. Nainen saa olla raskaana, synnyttää ja imettää.

olisi hyvä käydä läpi muun muassa sitä, miten vanhemmat ovat kestäneet usein vuosikausien petymykset lapsettomuudesta. Vanhempien on käytävä läpi suru siitä, että he eivät voi saada yhteistä geneettistä lasta: monet parit ovat haaveilleet siitä, millaisia meidän lapsistamme tulisi.

On myös pohdittava, mitä 'epätasa-arvoinen' vanhemmuus merkitsee. Monet parit sanovat, että olisi helpompaa, jos lapsi ei olisi kummankaan biologinen jälkeläinen. Kun lapsella on vain toisen perintökijät, biologinen vanhempi saattaa miettiä, saako hän iloita siitä, että lapsi on hänen näköisensä. Kestääkö toinen sitä? Toisaalta moni pari on iloinenkin siitä, että ainakin toisen vanhemman perimä jatkuu lapsessa.

Oma näppituntumani on, että lahjoitetun munasolun käyttö on usein naiselle helpompi hyväksyä kuin lahjoitettujen siittiöiden käyttö miehelle. Tämä johtuu ehkä siitä, että nainen saa joka tapauksessa olla raskaana, synnyttää ja imettää. Miehet taas kokevat puolisonsa raskauden aikana usein muutenkin ulkopuolisuuden tunteita, ja tämä voi voimistua, jos raskaudessa ei ole ikään kuin mitään itsestä. Myös irratiionalinen uskottomuusajatus voi hiipiä mieleen, kun toisen miehen siittiöt ovat vaimon sisällä.

Salassapito on vaikeaa

Siinä vaiheessa, kun lahjasoluhoitoihin lähdetään, moni pariskunta on niin haavoittunut lapsettomuudesta, että heidän on vaikea uskoa raskauden lähtevän käyntiin millään tavalla. Se, että pitäisi joskus kertoa mahdolliselle lapselle hänen alkuperästään, tuntuu etäiseltä ajatukselta.

Sitten raskaus alkaa. Monet vanhemmat miettivät, tulenko tuntemaan itseni oikeaksi vanhemmaksi. Mitä jos lapsi tuntuu vieraalta? Rakastanko häntä yhtä paljon kuin geneettistä lastani? Nämä pelot ovat yleensä turhia. Rakkaus lapseen

kasvaa tavallisestikin ajan kanssa.

Jos vanhemmat eivät ole käyneet läpi omaa lapsettomuussuruaan ja lahjasolun käyttö on heille kipeä asia, voi olla suuri kiusaus jättää kertomatta lapselle asiasta. Suosittelemme kuitenkin kertomaan lapselle hänen alkuperästään jo taaperokäisenä, koska asia kasvaa sitä suuremmaksi, mitä myöhemmin sen kertoo.

Lahjasolusta kannattaa kertoa mahdollisimman yksinkertaisesti, vaikkapa näin: toivoimme lasta kovin, mutta vauvasiemeniä ei ollut, niitä saatiin lainaksi ja niiden avulla sinä sait alkusi. Lapsi tarkentaa kysymystä, kun hän on siihen valmis! Pieni lapsi ottaa tiedon luonnollisena asiana, mutta vanhemman pitää kestää se mahdollisuus, että lapsi saattaa kertoa asian vaikkapa päiväkodissa, kaverille tai isovanhemmille.

Tämä on kuitenkin se helpoin tie lapsi-vanhempi-suhteen kannalta. Iso perhesalaisuus tuntuu ilmapiirissä ja vaikeuttaa kommunikointia. Nyky-yhteiskunnassa tällaisen asian salassa pitäminen on lisäksi vaikeaa. Lahjamunasolulla alkunsa saaneen raskauden kulkuun liittyy tavallista enemmän lääketieteellisiä komplikaatioita, joten asian on tärkeä olla neuvolan ja synnytysairaalan tiedossa. Se voi paljastua myöhemmin lääkärissä, kun lapsen veriryhmä eroaa vanhemman veriryhmästä, tai jos lapsella puhkeaa perinnölliseksi epäilty sairaus. Myös erilaiset DNA-testit yleistyvät tulevaisuudessa.

Yli puolet lahjasoluhoidon hakeutuvista on kertonut asiasta ystävilleen, joten se voi jossain vaiheessa tulla puheeksi lapsen kuullen. Jos lapsi kuulee asian isompana muualta, se voi viedä luottamuksen ja pohjan suhteelta vanhempiin.

Joka tapauksessa se, kun asiasta kerrotaan ensimmäisen kerran, on vasta alkua. Lapsi ymmärtää eri asioita eri ikäisenä, ja asian käsittely on prosessi, joka jatkuu koko elä-

män ajan. Vanhempi ei siis voi ajatella, että huh, nyt se on kerrottu.

Vaikea kolmas osapuoli

Joitakin lahjasolua käyttäneitä vanhempia vaivaa kovasti ajatus lahjoittajasta, jolta on peräisin puolet lapsen perimästä. Hän elää jossakin, ja lapsi voi aikuisuttuaan selvittää hänen henkilöllisyytensä. Mielessä voi olla pelko siitä, että lapsi kokisi lahjoittajan enemmän omaksi vanhemmakseen ja hylkäisi ei-geneettisen vanhempansa, kun saa tietää alkuperästään. Mahdollisuus on kuitenkin lapsen etu: osalle lapsista geneettisen alkuperän tietäminen voi olla tärkeää. On ihmisiä, jotka pohtivat koko ikänsä vaille vastusta jääneitä juuriaan.

Olen miettinyt, onko asia monille pareille niin arka juuri siksi, että mukana on ikään kuin kolmas osapuoli. Pareilla on usein tarve suojella erityisesti miestä sosiaaliselta leimautumiselta, jos lapsettomuus on johtunut hänestä. Lahjasiittiöitä käyttävät hedelmöityshoidoissa myös yksin lasta toivovat naiset ja naisparit, jotka suhtautuvat asiaan toisella tavalla. He eivät koe lahjasolun käyttöä happeä, ja lapselle asiasta kertominenkin on itsestään selvää, koska kysymys isästä tulee varmasti esiin jossain vaiheessa.

Lapsettomuus on iso vastoinikäyminen, joka usein vahvistaa parisuhdetta. Kun lapsi syntyy, on jo käyty yhdessä läpi 'haluatko tehdä lapsia jonkun muun kanssa' -pohdinnat ja monet muut vaikeat asiat. Sitä vastoin moni lahjasolulohja käyttänyt kokee syyllisyyttä

suhteessa omiin vanhempiinsa siitä, että sukupolvien ketju katkeaa, etenkin jos hän on itse ainoa lapsi.

Kannattaa muistaa, että rakkaus on vertakin sakeampaa, ja geenit ovat eri asia kuin vanhemmuus. Luovuttajan solut ovat hieno lahja lapsettomalle, mutta lahjoittaja ei ole lapsen vanhempi. Vanhemmuus on lapsen kanssa elämistä, ilojen ja surujen jakamista."

Maiju Tokola on mukana suunnitteluryhmässä, joka kehittää lahjasoluhoidon hakeutuvien tai sillä jo lapsen saaneiden henkilöiden neuvonta- ja vertaistukitoimintaa.

NOIN 300 LASTA VUODESSA

- * Suomessa syntyi toissa vuonna 283 lasta luovutetuilla sukusoluilla Suomessa tehdyistä hoidoista. 161 lasta syntyi luovutetuilla munasoluilla, 110 lasta luovutetuilla siittiöillä ja 12 lasta luovutetuilla alkiolla tehdyistä hoidoista.
- * Näiden lisäksi syntyy lapsia myös ulkomailla tehtyjen hoitojen tuloksena (niin kutsuttu reproduktioturismi). Näiden lasten määrää ei tiedetä.
- * Lahjasiittiöitä ja -munasoluja voi joutua jonottamaan, munasoluja jopa useita vuosia.
- * Lapsen kanssa voi puhua hänen alkuperästään myös kirjojen avulla. Tällaisia kirjoja ovat **Outi Hovatan Pupujuuttu ja muita vauvasatuja** (Väestöliitto 2005) sekä **Katerina Janouchin ja Mervi Lindmanin Mistä on pienet vauvat tehty** (Tammi 2004).

Lähteet: THL:n hedelmöityshoitotilastot sekä psykologi Maiju Tokola.

Helsingin yliopistolla järjestetään 7. toukokuuta tilaisuus, jossa on kaikille avoimia luentoja lahjasoluihista. Lisätietoja: www.simpukkahdistys.fi.